

mat

MAKROEKONOMSKE ANALIZE I TRENDovi

MACROECONOMIC ANALYSES AND TRENDS

Jul 2023.

MAT
Broj 342

MAKROEKONOMSKE ANALIZE I TRENDOVI
MACROECONOMIC ANALYSES AND TRENDS

Aktuelnosti:

Expo 2027 Belgrade Serbia

Izdavači
EKONOMSKI INSTITUT, BEOGRAD
PRIVREDNA KOMORA SRBIJE

Koordinator istraživačkog programa
STOJAN STAMENKOVIĆ

Urednik
IVAN NIKOLIĆ

Autori
GORDANA VUKOTIĆ–COTIĆ • VESNA SIMONOVIĆ
• MILADIN KOVAČEVIĆ • IVAN NIKOLIĆ
• KATARINA STANČIĆ • STOJAN STAMENKOVIĆ • SLOBODAN ILINČIĆ
• PETAR KOROVIĆ • DUŠKO BUMBIĆ

SADRŽAJ:

PRIVREDA U FOKUSU

Ocena privredne aktivnosti.....

Prognoze.....

KONJUNKTURNI BAROMETAR.....

AKTUELNOSTI U EKONOMSKOJ POLITICI

ANALIZE

Ivan Nikolić

REFORMA PENZIJSKOG SISTEMA U FRANCUSKOJ.....

OCENA PRIVREDNE AKTIVNOSTI

Autor: Stojan Stamenković

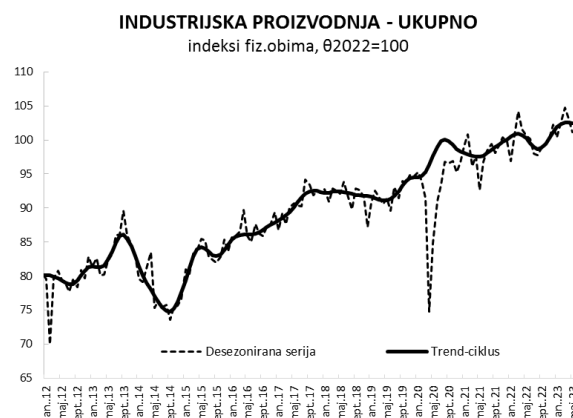
Industrijska proizvodnja je u maju zabeležila međugodišnji rast od 1,5%. U poslednja četiri meseca međugodišnjem rastu ukupne industrijske proizvodnje doprinosi isključivo proizvodnja električne energije. Međutim, pomenuti izvor podsticaja ukupnoj industrijskoj proizvodnji je iscrpljen. U spoljnotrgovinskoj razmeni podaci pokazuju redukciju dinamike, s tim što za razliku od izvoza koji i dalje raste, uvoz opada što se povoljno odražava na sužavanje deficita. Manji uvoz energije imao je najveći uticaj na pad ukupnog robnog uvoza. Deficit tekućeg računa platnog bilansa u periodu januar–april je neznatan, svega 20,5 mil. evra ili za 99,0% manje u odnosu na isti period prethodne godine. U maju je nastavljeno usporavanje međugodišnje, a njena još intenzivnija redukcija se očekuje u narednim mesecima.

1. Dinamika industrijske proizvodnje

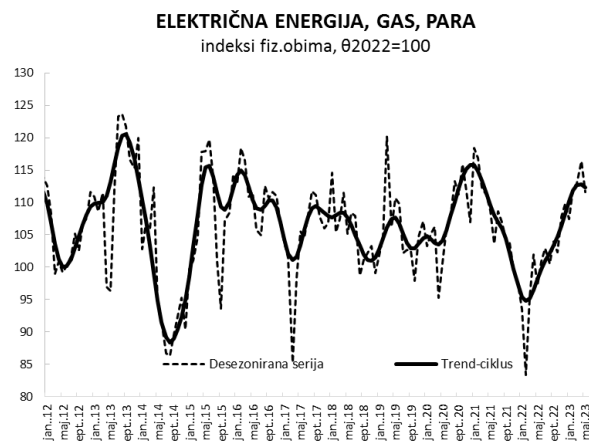
Industrijska proizvodnja je u maju zabeležila međugodišnji rast od 1,5%. Rast je ostvaren samo u sektoru Snabdevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija (14,6%), dok su prerađivački sektor i rudarstvo zabeležili pad fizičkog obima od -2,6% i -0,2%, respektivno posmatrano. U poslednja četiri meseca međugodišnjem rastu ukupne industrijske proizvodnje doprinosi isključivo proizvodnja električne energije.

Ukoliko se tekuće tendencije prate putem desezoniranih indeksa i vrednosti trend-ciklusa utisak je da se uzlazni trend rasta proizvodnje koji je otpočeo krajem jeseni prošle godine, završio sredinom proleća, te da se sada proizvodnja održava na nivou koji je za 2,5% veći od prošlogodišnjeg proseka. **Rastući trend proizvodnje se održavao najviše zahvaljujući Proizvodnji električne energije. Pomenuti izvor podsticaja ukupnoj industrijskoj proizvodnji je iscrpljen, a uzlazni trend rasta može biti**

obnovljen samo sa ubrzanjem proizvodnje prerađivačkog sektora.

Industrijska proizvodnja je u prvih pet meseci 2023. godine bila je za 2% viša nego u istom periodu prethodne godine. Rast je ostvaren u sektorima Snabdevanje el. energijom, gasom, parom i klimatizacija (17,5%) i Rudarstvu (2,1%), dok je u Prerađivačkoj industriji zabeležen pad od -1,3%.

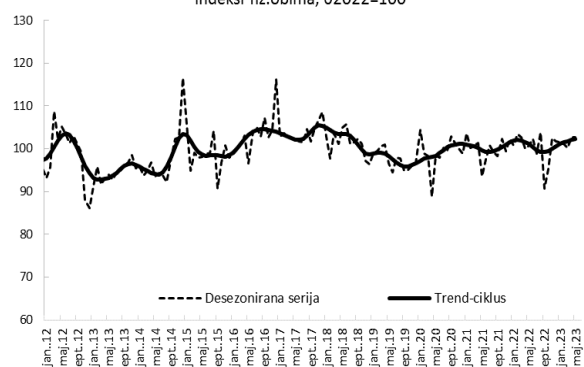

Tokom ovog perioda sektor Snabdevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija dao je najveći doprinos (2,8 p.p.) kretanju ukupne industrije. Sledi sektor Rudarstvo sa doprinosom od 0,2 p.p. dok je doprinos Prerađivačke industrije bio je negativan i iznosi -1 p.p.

U Prerađivačkoj industriji je poslednjih meseci zabeleženo nešto stabilnije kretanje - prosečni priraštaji dugoročnog trenda proizvodnje od oktobra prošle godine iznose oko 0,5% mesečno. Međutim, ovaj pozitivan rezultat se može pripisati u najvećoj meri Prehrambenoj industriji, gde su u par meseci unazad prisutne naznake oporavka (pre svega, u granama Prerada i konzervisanje smrznutog voća i povrća i Proizvodnja hrane za životinje). Još dve oblasti prerađivačke industrije u maju, i tekuće i međugodišnje posmatrano, beleže dobar rezultat To su: Proizvodnja osnovnih metala i Proizvodnja motornih vozila i prikolica, ali se još uvek ne može precizirati da li je u pitanju incidentni skok ili trajnija promena karaktera proizvodnje.

Za prvih pet meseci ove godine u okviru Prerađivačke industrije veća proizvodnja, međugodišnje postmatrano, zabeležena je u 13 od 24 oblasti (čine 40,2% ukupne industrijske proizvodnje). Prema visini stope rasta izvajaju se: Proizvodnja motornih vozila i prikolica, Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i preparata i Proizvodnja pića.

Proizvodnja prehrambenih proizvoda
indeksi fiz.obima, θ2022=100

Cela priča u vezi sa prerađivačkom industrijom svodi se na rat u Ukrajini i sankcije Rusiji kojima su bile povećane cene energenata i smanjena privredna aktivnost u EU, a time i njena spoljnotrgovinska aktivnost. Odnosi cena sada su ipak povoljniji nego krajem prošle i na samom početku ove godine.

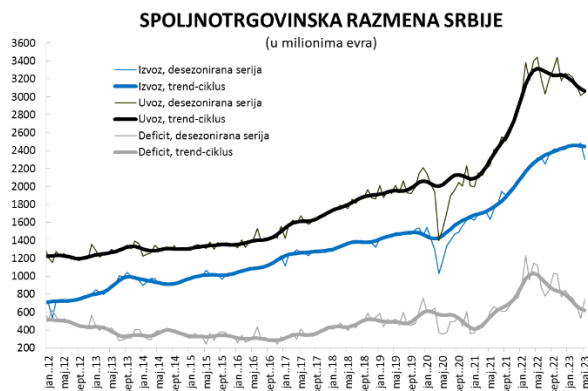
2. Tekući podaci o spoljnotrgovinkoj razmeni pokazuju redukciju dinamike, najpre zahvaljujući uvozu koji je u maju zabeležio međugodišnji pad vrednosti od 11,6% (416,6

Indeksi industrijske proizvodnje, maj 2023.

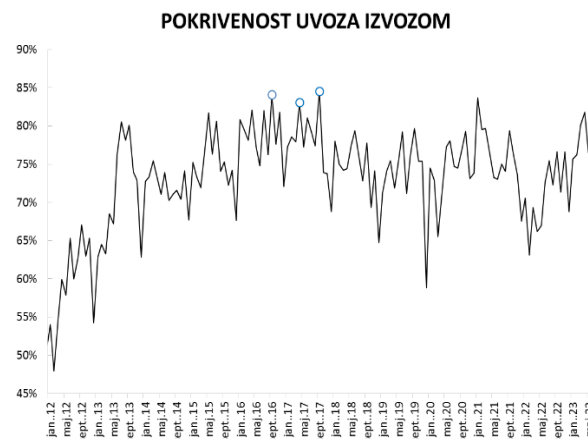
	θ2022=100			V 2023	I-V 2023
	IV	V	I-V	V 2022	I-V 2022
Prerađivačka industrija, ukupno	97,1	105,4	96,6	99,4	98,7
Proizvodnja prehrambenih proizvoda	97,0	101,4	95,5	102,1	100,4
Proizvodnja pića	102,9	112,9	93,7	99,7	104,5
Proizvodnja duvanskih proizvoda	83,7	107,0	95,1	101,8	100,3
Proizvodnja tekstila	111,8	127,1	111,9	128,5	113,7
Proizvodnja odevnih predmeta	98,2	113,9	105,4	116,1	106,8
Proizvodnja kože i predmeta od kože	84,4	94,2	86,9	85,0	85,2
Prerada drveta i proizvodi od drveta,... osim nameštaja	86,5	98,9	87,9	86,6	94,9
Proizvodnja papira i proizvoda od papira	96,7	96,4	92,6	86,5	89,0
Štampanje i umnožavanje audio i video zapisa	78,5	84,0	84,3	89,3	84,6
Proizvodnja koks i derivata nafte	92,2	94,0	89,7	84,5	94,9
Proizvodnja hemikalija i hemijskih proizvoda	86,3	104,4	93,7	102,1	86,9
Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i preparata	106,0	111,6	107,7	95,9	107,6
Proizvodnja proizvoda od gume i plastike	96,9	104,3	98,9	100,1	98,2
Proizvodnja proizvoda od ostalih nemetalnih minerala	97,1	105,4	84,4	89,2	91,3
Proizvodnja osnovnih metala	106,0	142,2	94,9	127,8	77,0
Proizvodnja metalnih proizvoda, osim mašina i uređaja	86,9	95,4	87,1	85,7	87,4
Proizvodnja računara, elektronskih i optičkih proizvoda	128,5	146,5	122,3	205,2	151,9
Proizvodnja električne opreme	94,8	104,7	99,4	106,7	105,7
Proizvodnja mašina i opreme na drugom mestu nepomenute	113,2	110,6	114,2	108,8	122,1
Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica	105,7	119,3	114,7	112,7	115,6
Proizvodnja ostalih saobraćajnih sredstava	114,2	91,7	105,4	71,9	105,0
Proizvodnja nameštaja	89,4	97,2	90,0	94,4	92,2
Ostale prerađivačke delatnosti	93,3	106,6	99,0	102,7	102,4

miliona evra). Izvoz je istovremeno uvećan za 0,9% (najniža mesečna stopa rasta od avgusta 2020. godine), te je deficit u robnoj razmeni smanjen za 37,1% (438,3 miliona evra). Međugodišnji pad vrednosti spoljnotrgovinske razmene u evrima od -6,3% u aprilu, iz tog razloga je dodatno produbljen na -6,6% u maju.

U periodu januar-maj robni izvoz je vredeo oko 12,1 milijardu evra (za 10,5% više u odnosu na isti period 2022. godine), uvoz oko 15,5 milijarde evra (za 5% manje), a deficit oko 3,4 milijarde (za 36,7% manje).

Za prvih pet meseci ove godine blizu četiri petine robnog uvoza pokriveno je izvozom (78,1%), a u samom maju 76,5%, što je za 9,5 p.p. bolji rezultat u odnosu na isti mesec 2022. godine.

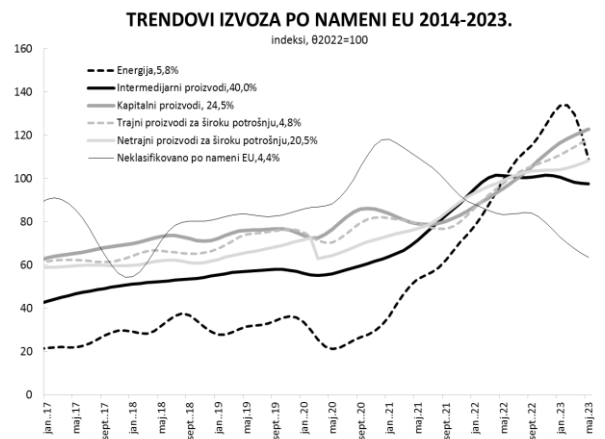

Sektor Prerađivačke industrije, koji od svih sektora klasifikacije delatnosti ima najveće učešće u ukupnom izvozu (84,5%), ostvario je kumulativni rast izvoza od 9,4% u periodu januar – maj 2023. u odnosu na isti period 2022. godine i međugodišnji rast od 9,1% u maju tekuće godine. Sledeći po učešću (6,a%) je bio sektor Snabdevanje električnom energijom, gasom,

parom i klimatizacija, koji je ostvario kumulativni rast od 200%.

Oblasti koje imaju najveću vrednost izvoza u sektoru Prerađivačke industrije, odnosno najveće učešće su: Proizvodnja električke opreme (vrednost izvoza od 1,3 milijarde evra, pri čemu se 1/3 izvoza ove oblasti plasirana je na tržište Nemačke), Proizvodnja motornih vozila i prikolica (i ovde je Nemačka najvažnija izvozna destinacija), Proizvodnja prehrambenih proizvoda, Proizvodnja proizvoda od gume i plastike, Proizvodnja nepomenutih mašina i opreme i Proizvodnja hemikalija i hemijskih proizvoda.

Ako se izvoz prati po namenskim grupama, dominiraju proizvodi za reprodukciju (sa 63,1%), slede roba za široku potrošnju i oprema. Pri tome, najveći uticaj na dinamiku izvoza u prvih pet meseci imao je izvoz kapitalnih proizvoda (učešće od 22,2%, i rast od 30,3%) i izvoz energije (učešće od 7,5%, uz rast od 66,5% i doprinos od 3,3p.p.).

Kod uvoza su od početka ove godine, osim netrajnih proizvoda za široku potrošnju, trendovi svih ostalih namenskih grupa u opadanju na nivou nešto nižem od prošlogodišnjeg proseka. Pad trenda uvoza energije je najizrazitiji, i u maju je na nivou koji je za oko 23% ispod proseka prošle godine. Manji uvoz energije imao je i najveći uticaj na pad ukupnog robnog uvoza (negativan doprinos od -5,2 p.p.) u prvih pet meseca ove godine.

3. Platni bilans Republike Srbije

Deficit tekućeg računa u periodu januar–april 2023. godine iznosio je 20,5 mil. evra (za 2.040,1 mil. evra ili za 99,0% manje u odnosu na isti period prethodne godine, kada je zabeležen deficit u iznosu od 2.060,6 mil. evra). Manji deficit tekućeg računa je, pre svega, rezultat manjeg deficita ukupne spoljnotrgovinske razmene (za 1.843,8 mil. evra ili za 63,7% manje), kao i većeg neto priliva doznaka radnika iz inostranstva (za 313,2 mil. evra ili za 34,7% više).

Platni bilans Republike Srbije
januar-april 2022-2023. (u mil. EUR)

	2022	2023	Indeks
Tekući račun	-2.060,6	-20,5	1,0
Prihodi	13.363,6	15.861,2	118,7
Rashodi	15.424,2	15.881,6	103,0
Roba i usluge	-2.895,0	-1.051,3	36,3
Izvoz	11.265,8	13.263,1	117,7
Uvoz	14.160,8	14.314,3	101,1
Primarni dohodak	-705,6	-888,8	126,0
Sekundarni dohodak	1.540,0	1.919,6	124,6
Prihodi	1.916,1	2.325,0	121,3
<i>Od čega: Doznake radnika</i>	983,0	1.285,2	130,7
Rashodi	376,1	405,4	107,8
Kapitalni račun	-2,5	-6,9	283,5
Neto pozajmljivanje(+)/neto zaduživanje (-) (Saldo tekućeg računa i)	-2.063,0	-27,4	1,3
Finansijski račun, neto	2.276,9	-43,8	-1,9
Direktne investicije	675,9	1.189,8	176,0
Direktne investicije u Srbiju	758,4	1.267,1	167,1
Portfolio investicije	-360,0	1.295,0	-359,7
Neto povećanje finansijske aktive	106,2	61,4	57,8
Neto povećanje finansijskih obaveza	-466,2	1.233,6	-264,6
Vlasničke hartije od vrednosti i hartije od vrednosti investicionih	-1,1	10,3	-902,5
Dužničke hartije od vrednosti	-464,3	1.203,1	-259,1
u tome: Država	-464,3	1.203,1	-259,1
Ostale investicije	-758,3	-495,0	65,3
Gotov novac i depoziti	-876,6	-96,1	11,0
Krediti	528,2	-12,8	-2,4
Neto povećanje finansijske aktive (naši plasmani)	-4,6	19,2	-420,6
Neto povećanje finansijskih obaveza (korišćenje)	532,8	-32,0	-6,0
Trgovinski krediti i avansi	-409,9	-386,1	94,2
Devizne rezerve	2.719,3	-2.033,6	-74,8
Neto greške i propusti	-215,7	69,3	-32,1

Napomena: Da bi se pratile tekuće promene u eksternoj likvidnosti (za buduće promene ima dovoljno pokazatelja i bez uvođenja aktive i pasive u tekući bilans), ovde je dat prikaz finansijskog računa sa pozicijama iz modela BPM6, ali sa prikazom priliva i odliva (a ne aktive i pasive) po tim pozicijama, kao u sistemu BPM5.

Račun robe i usluga

Posmatrano u odnosu na period januar–april 2022. godine, **deficit spoljnotrgovinske robne razmene** je smanjen za 1.449,9 mil. evra ili za 40,8%, na 2.100,1 mil. evra, pri čemu je izvoz robe porastao za 1.076,1 mil. evra ili za 13%. uz istovremeno smanjenje uvoza robe za 373,8 mil. evra ili za 3,2%. Smanjenje negativnog salda spoljnotrgovinske robne razmene je, pre svega,

rezultat manjeg uvoza energenata. **Suficit po osnovu međunarodne trgovine uslugama** iznosio je 1.048,8 mil. evra (za 393,9 mil. evra ili za 60,1% više). Na pozitivan saldo po osnovu trgovine uslugama najviše je uticao porast izvoza usluga telekomunikacija, kompjuterskih i informacijskih usluga (za 318,7 mil. evra ili za 43,1% više).

Račun primarnog dohotka

Deficit primarnog dohotka (primarni dohodak obuhvata naknade zaposlenima i dohodak od investicija (direktnih, portfolio i ostalih investicija), kao i dohodak od deviznih rezervi) u periodu januar–april 2023. godine iznosio je 888,8 mil. evra (za 183,2 mil. evra ili za 26,0% više). Veći deficit primarnog dohotka je, pre svega, rezultat **većeg neto odliva** (neto odliv predstavlja razliku između rashoda (odliva) i prihoda (priliva)) **dohotka od direktnih investicija** koji je iznosio 734,7 mil. evra (za 97,5 mil. evra ili za 15,3% više), od čega se 358,6 mil. evra (za 96,7 mil. evra ili za 36,9% više) odnosi na **neto odliv dohotka po osnovu dividendi**, 343,2 mil. evra (za 18,0 mil. evra ili za 5,5% više) na **neto odliv dohotka po osnovu reinvestirane dobiti**, a 33,0 mil. evra (za 17,3 mil. evra ili za 34,4% manje) na **neto odliv po osnovu kamata**. Čisti rashodi (odlivi) po osnovu dohotka od direktnih investicija iznosili su 802,3 mil. evra (za 112,7 mil. evra ili za 16,3% više), od čega se 397,3 mil. evra (za 102,5 mil. evra ili za 34,8% više) odnosi na **odlive po osnovu dividendi**, 370,4 mil. evra (za 27,1 mil. evra ili za 7,9% više) na **odlive po osnovu reinvestirane dobiti** (rashodi po osnovu reinvestirane dobiti se tretiraju kao odlivi zato što ona uvek stoji na raspolaganju vlasniku i može u svakom trenutku da se iznese iz zemlje), dok se 34,6 mil. evra (za 17,0 mil. evra ili za 32,9% manje) odnosi na **odlive po osnovu kamata**. **Neto odliv kamata po osnovu portfolio investicija** iznosio je 74,4 mil. evra (za 8,2 mil. evra ili za 12,3% više), dok je **neto odliv kamata po osnovu ostalih investicija** iznosio 146,5 mil. evra (za 49,1 mil. evra ili za 50,5% više).

Račun sekundarnog dohotka

Suficit na računu sekundarnog dohotka iznosio je 1.919,6 mil. evra (za 379,5 mil. evra ili za 24,6% više). Na pozitivan saldo računa sekundarnog dohotka najviše su uticali prilivi privatnog sektora: **neto priliv doznaka radnika iz**

inostranstva u iznosu od 1.215,0 mil. evra (za 313,2 mil. evra ili za 34,7% više), neto priliv po osnovu ostalih ličnih transfera (od kojih su najvažnije penzije iz inostranstva) u iznosu od 268,8 mil. evra (za 13,8 mil. evra ili za 4,9% manje), kao i neto priliv po osnovu ostalih tekućih transfera (od kojih su najvažnije naplate po osnovu trgovinske razmene sa Kosovom i Metohijom) u iznosu od 223,8 mil. evra (za 19,6 mil. evra ili za 9,6% više).

Finansijski račun

Neto odliv po osnovu finansijskih transakcija iznosio je 41,8 mil. evra (u periodu januar–april 2022. godine zabeležen je neto priliv u iznosu od 2.278,8 mil. evra). Ovaj odliv uglavnom potiče od povećanja devznih rezervi, povećanja neto potraživanja preduzeća po osnovu trgovinskih kredita i avansa, neto razduženja poslovnih banaka po osnovu finansijskih kredita, kao i od neto odliva po osnovu gotovog novca i depozita.

Strane direktne investicije

Neto priliv stranih direktnih investicija (SDI), koji predstavlja razliku između priliva po osnovu SDI nerezidenata u Srbiju i odliva po osnovu SDI rezidenata u inostranstvo, u periodu januar–april 2023. godine iznosio je 1.189,8 mil. evra (za 513,8 mil. evra ili za 76,0% više).

Priliv po osnovu SDI nerezidenata u Srbiju u periodu januar–april 2023. godine iznosio je 1.267,1 mil. evra (za 508,7 mil. evra ili za 67,1% više).

U cilju potpunijeg sagledavanja efekata SDI treba imati u vidu da je ukupan **odliv primarnog dohotka po osnovu SDI** iznosio 802,3 mil. evra, od čega se 397,3 mil. evra odnosi na odlive po osnovu dividendi, 34,6 mil. evra na odlive po osnovu kamata, dok je 370,4 mil. evra odliv po osnovu reinvestirane dobiti koji predstavlja zadržanu dobit preduzeća u stranom vlasništvu, odnosno dobit koja nije isplaćena vlasnicima. Ukoliko se priliv od 1.267,1 mil. evra koji je ostvaren po osnovu SDI nerezidenata u Srbiju umanji za ukupan odliv primarnog dohotka po osnovu rashoda od SDI u iznosu od 802,3 mil. evra (odnosno sredstava koja su „vraćena“ stranim investitorima), **čisti neto priliv po osnovu SDI nerezidenata u Srbiju** iznosio je 464,8 mil. evra

(za 396,0 mil. evra ili za 575,0% više u odnosu na period januar–april 2022. godine).

U strukturi ukupnog priliva po osnovu SDI nerezidenata u Srbiju koji je iznosio 1.267,1 mil. evra, udeo vlasničkih ulaganja, uključujući i reinvestiranu dobit, povećan je sa 70,3% na 74,5%, dok je udeo međukompanijskog zaduživanja smanjen sa 29,7% na 25,5%. Veće učešće vlasničkih ulaganja u odnosu na međukompanijsko zaduživanje smatra se povoljnim jer kamate koje se plaćaju na međukompanijske kredite predstavljaju trošak i ne podležu oporezivanju, za razliku od dividendi ostvarenih po osnovu vlasničkih ulaganja koje predstavljaju dobit i podležu oporezivanju. Takođe, treba imati u vidu da, za razliku od međukompanijskih kredita, vlasnička ulaganja u pasivi ne ulaze u bruto dug zemlje.

Portfolio investicije

Neto priliv portfolio investicija (Portfolio investicije (PI) obuhvataju ulaganja u vlasničke i dužničke HoV. U našem slučaju PI se najvećim delom odnose na ulaganja u dužničke HoV sektora države) iznosio je 1.274,7 mil. evra (u periodu januar–april 2022. godine zabeležen je neto odliv u iznosu od 358,3 mil. evra). Ovaj priliv je prvenstveno rezultat zaduženja države po osnovu emisije evroobveznica. Naime, u januaru 2023. godine Republika Srbija je na međunarodnom finansijskom tržištu realizovala dve emisije evroobveznica ročnosti pet i deset godina u ukupnom iznosu od 1.594,0 miliona evra.

Ostale investicije

Neto odliv po osnovu ostalih investicija (ostale investicije obuhvataju gotov novac i depozite, finansijske kredite i trgovinske kredite) iznosio je 493,0 mil. evra (za 263,5 miliona evra ili za 34,8% manje u odnosu na period januar–april 2022. godine). U okviru ostalih investicija, zabeležen je **neto odliv po osnovu gotovog novca i depozita** u iznosu od 96,1 mil. evra (u istom periodu prethodne godine zabeležen je neto odliv u iznosu od 876,6 mil. evra). Takođe, u periodu januar–april 2023. godine zabeleženo je **povećanje neto kreditnih obaveza (neto povećanje finansijskih obaveza) države** (u iznosu od 45,2 mil. evra) i **preduzeća** (u iznosu od 124,7 mil. evra), dok je kod **poslovnih banaka**

zabeleženo **razduženje** u iznosu od 201,9 mil. evra. U istom periodu, **neto potraživanja preduzeća po osnovu trgovinskih kredita i avansa** (potraživanja po osnovu nenaplaćenog izvoza i plaćenih avansa umanjena za obaveze po osnovu neplaćenog uvoza i primljenih avansa) su povećana za 386,1 mil. evra (u periodu januar–april prethodne godine po istom osnovu je zabeleženo povećanje u iznosu od 409,9 mil. evra).

Devizne rezerve

Zabeleženo je **povećanje deviznih rezervi** (platnobilansne promene deviznih rezervi ne uključuju međuvalutne promene i promene vrednosti cene zlata i HoV) u iznosu od 2,033,6 mil. evra (u periodu januar–april 2022. godine zabeleženo je smanjenje u iznosu od 2.719,3 mil. evra). Povećanje deviznih rezervi u periodu januar-april rezultat je prvenstveno priliva po osnovu prodaje državnih hartija od vrednosti emitovanih na domaćem i međunarodnom finansijskom tržištu¹. Takođe, na povećanje deviznih rezervi uticale su intervencije NBS na domaćem deviznom tržištu kupovinom deviza (od početka godine NBS je neto kupila 1.065,0 miliona evra) radi održavanja relativne stabilnosti kursa dinara prema evru, prilivi po osnovu izdvajanja devizne obavezne rezerve banaka, kao i prilivi po osnovu donacija, od čega se 148,5 miliona evra odnosi na donaciju Evropske komisije za budžetsku podršku sektoru energetike za 2023. godinu.

Najvažnije promene u aprilu 2023. godine u odnosu na isti mesec prethodne godine

U aprilu 2023. godine zabeležen je **suficit tekućeg računa** u iznosu od 102,3 mil. evra (u istom mesecu prethodne godine zabeležen je deficit u iznosu 528,3 mil. evra). Pozitivan saldo tekućeg računa rezultat je, pre svega, **manjeg deficita spoljnotrgovinske robne razmene** (za 573,6 mil. evra ili za 59,1% manje), **većeg suficita po osnovu međunarodne trgovine uslugama** (za 107,7 mil. evra ili za 64,8% više), kao i **većeg neto priliva doznaka radnika iz inostranstva** (za 76,1 mil. evra ili za 26,8% više).

U okviru računa primarnog dohotka, zabeležen je **neto odliv dohotka po osnovu direktnih investicija** u iznosu od 249,0 mil. evra (za 59,5 mil. evra ili za 31,4% više).

Priliv po osnovu SDI nerezidenata u Srbiju iznosio je 426,3 mil. evra (za 266,6 mil. evra ili za 167,0% više u odnosu na april 2022. godine).

U okviru ostalih investicija, u aprilu je zabeležen **neto odliv po osnovu gotovog novca i depozita** u iznosu od 82,4 mil. evra. Takođe, zabeleženo je **smanjenje neto kreditnih obaveza (neto smanjenje finansijskih obaveza) poslovnih banaka** (u iznosu od 99,8 mil. evra) i **države** (u iznosu od 52,3 mil. evra), dok je **kod preduzeća zabeleženo zaduženje** u iznosu od 62,2 mil. evra. U istom mesecu, **neto potraživanja preduzeća po osnovu trgovinskih kredita i avansa** (potraživanja po osnovu nenaplaćenog izvoza i plaćenih avansa umanjena za obaveze po osnovu neplaćenog uvoza i primljenih avansa) su povećana za 219,0 mil. evra.

Takođe, u aprilu je zabeleženo **povećanje deviznih rezervi** u iznosu od 170,4 mil. evra. Povećanje bruto deviznih rezervi u u aprilu prvenstveno je rezultat intervencija NBS na domaćem deviznom tržištu neto kupovinom deviza (priliv od 510,0 miliona evra).

4.(a) Budžet Republike Srbije

U budžetu Republike Srbije, u maju 2023. godine, zabeležen je deficit od 780,0 mil. RSD, što je za 7.446,0 mil. RSD lošiji fiskalni rezultat u odnosu na maj 2022. godine. U odnosu na isti mesec prethodne godine, primanja budžeta realno su manja za 6,5%. Posmatrano po vrstama primanja, međugodišnji realni pad zabeležen je kod skoro svih vrsta budžetskih prihoda, sa izuzetkom primanja po osnovu poreza na dohodak građana i ostalih poreskih prihoda koji su imali pozitivnu stopu rasta od 106,2% i 1,7%, respektivno. Padu primanja budžeta najviše su doprinela primanja po osnovu neporeskih prihoda, poreza na dodatu vrednost i akciza, sa negativnim stopama rasta od 24,9%, 13,7% i 12,0%, respektivno. Izdaci budžeta realno su manji za 1,5% u odnosu na isti mesec

¹ U januaru 2023. godine, Republika Srbija je na međunarodnom finansijskom tržištu realizovala dve

emisije evroobveznica ročnosti pet i deset godina u ukupnom iznosu od 1.594,0 miliona evra.

prethodne godine, u najvećoj meri zbog realnog smanjenja izdataka na ime ostalih tekućih rashoda (-73,8%), transfera ostalim nivoima vlasti (-20,3%) i transfera organizacijama obaveznog socijalnog osiguranja (-8,0%). Ublažavanju realnog pada izdataka budžeta najznačajnije su doprineli izdaci za dotacije međunarodnim organizacijama, kapitalne rashode, subvencije i rashode po osnovu otplate kamata, sa stopama rasta od 137,9%, 51,1%, 25,0% i 12,6%, respektivno.

Primanja i izdaci budžeta, maj 2023. godine u odnosu na maj 2022.					
	V 2023.	V 2022.	Apsolutni rast	Stopa rasta	
				nominalna	realna
u mil. RSD					
PRIMANJA BUDŽETA	155 965,0	145 313,8	10 651,1	7,3	-6,8
1. Poreski prihodi	140 837,6	127 823,0	13 014,6	10,2	-4,2
Porez na dohodak građana	20 630,9	8 716,7	11 914,2	136,7	106,2
Porez na dobit preduzeća	15 636,8	14 536,0	1 100,7	7,6	-6,3
Porez na dodatu vrednost	68 376,8	69 034,6	-657,8	-1	-13,7
Akcize	28 040,3	27 742,1	298,2	1,1	-12
Carine	6 225,7	6 270,5	-44,8	-0,7	-10,8
Ostali poreski prihodi	1 632,1	1 222,2	409,9	33,5	1,7
2. Neporeski prihodi	14 495,2	16 812,7	-2 317,5	-13,8	-24,9
3. Donacije	632,2	678,2	-46	-6,8	-18,8
II IZDACI BUDŽETA	156 745,0	138 647,8	18 097,1	13,1	-1,5
1. Tekući rashodi	127 344,9	120 335,4	7 009,5	5,8	-7,8
Rashodi za zaposlene	33 420,4	30 011,2	3 409,2	11,4	-3
Rashodi za kupovinu robe i usluga	12 090,4	9 613,5	2 476,8	25,8	9,6
Rashodi po osnovu otplate kamata	16 522,4	12 782,1	3 740,4	29,3	12,6
Subvencije	16 721,3	11 649,4	5 071,9	43,5	25
Dotacije međunarodnim organizacijama	3 775,1	1 382,1	2 393,0	173,1	137,8
Transferi ostalim nivoima vlasti	8 538,7	9 335,3	-796,6	-8,5	-20,3
Transferi OOSD	18 315,3	17 342,2	973,1	5,6	-8
Socijalna zaštita iz budžeta	12 853,3	11 227,9	1 625,4	14,5	-0,3
Ostali tekući rashodi	5 108,0	16 991,7	-11 883,8	-69,9	-73,8
2. Kapitalni rashodi	27 290,7	15 737,6	11 553,1	73,4	53,1
3. Budžetski krediti	2 232,9	1 277,5	955,4	74,8	-62,4
4. Aktivirane garancije	1 575,5	1 307,4	268,1	20,5	3
REZULTAT	-780	6 666,0	-7 446,0	-	-

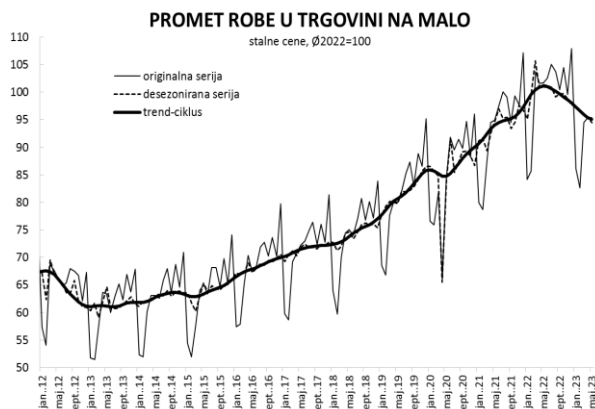
Ukupna primanja budžeta u maju 2023. godine iznosila su 155.965,0 mil. RSD, što je za 15.538,2 mil. RSD više u odnosu na prethodni mesec. Primanja budžeta su, u odnosu na april, realno veća za 10,1%. Takvom kretanju najviše su doprineli rast primanja po osnovu poreza na dohodak građana, akciza, carina i poreza na dodatu vrednost, sa stopama rasta od 122,0%, 3,8%, 8,5% i 1,6%, respektivno. Realni pad u odnosu na prethodni mesec registrovan je jedino kod primanja po osnovu poreza na dobit pravnih lica (-4,3%). Ukupni izdaci budžeta u maju 2023. godine iznosili su 156.745,0 mil. RSD, što je za 10.939,6 mil. RSD više u odnosu na prethodni mesec. Izdaci budžeta realno su veći za 6,5%, čemu je najviše doprinelo povećanje subvencija (178,5%), kapitalnih rashoda (18,7%) i rashoda po osnovu otplate kamata (25,2%). Realni pad izdataka budžeta, u odnosu na prethodni mesec, zabeležen je kod budžetskih kredita (-96,2%), transfera ostalim nivoima vlasti (-14,3) i transfera organizacijama obaveznog socijalnog osiguranja (-12,4%).

U periodu od januara do maja ove godine, u budžetu Republike ostvaren je deficit od 34.803,9 mil. RSD, što je za 36.242,1 mil. RSD bolji fiskalni rezultat u odnosu na isti period prethodne godine. Ovakav rezultat posledica je manjeg realnog pada primanja budžeta (-5,1%) u odnosu na realni pad izdataka budžeta (-10,3%). U posmatranom periodu, realni pad zabeležen je kod skoro svih kategorija primanja, dok su jedino primanja po osnovu donacija, poreza na dohodak građana i poreza na dobit pravnih lica imala pozitivnu stopu realnog rasta (580,2%, 23,0% i 0,2%, respektivno). Padu primanja budžeta najznačajnije je doprinelo kretanje primanja po osnovu akciza, poreza na dodatu vrednost i neporeskih prihoda (-12,1%, -10,4% i -7,2%, respektivno). Realnom padu izdataka budžeta najznačajnije je doprineo pad ostalih tekućih rashoda (-63,3%), transfera organizacijama obaveznog socijalnog osiguranja (-30,2%) i subvencija (-23,7%), dok je realni rast zabeležen kod izdataka za budžetske kredite po stopi od 290,2%, aktivirane garancije po stopi od 62,8% i dotacije međunarodnim organizacijama po stopi od 30,5%.

4.(b) Promet robe u trgovini na malo

Vrednost prometa robe u trgovini na malo u maju 2023. godine bila je veća nego u istom mesecu prethodne godine za 5,7%. Inflacija ne samo da je poništila to povećanje, već realni pad iznosi 6,2%. Za prvih pet meseci ove godine u odnosu na isti period 2022. realni pad prometa je iznosio 4,9%.

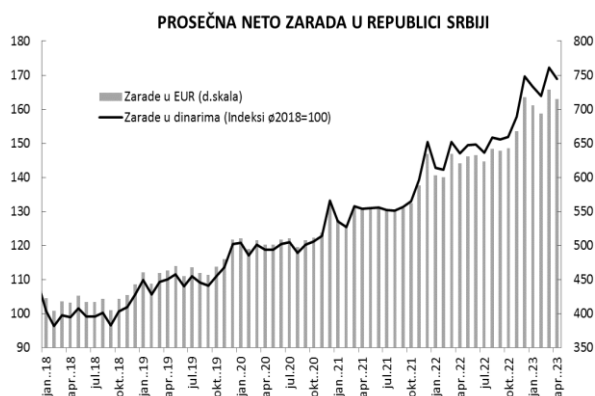
Ako se promet posmatra po osnovnim agregatima Klasifikacije delatnosti, u maju 2023. u odnosu na isti mesec prethodne godine, najviše je nominalno pala vrednost prometa motornih goriva (7,3%), dok je u stalnim cenama podjednako dubok pad zabeležen u prometu hrane, pića i duvana, kao i neprehrambenih proizvoda, osim motornih goriva, oko -7,5%.

Ako se dinamika tekuće prati putem realnih desezoniranih podataka i trend-ciklusa, videće se da posle kraja prvog tromesečja 2022. godine više nema realnog porasta.

4.(c) Podaci o dinamici zarada

Prosečna zarada (bruto) obračunata za april 2023. godine iznosila je 115.631 dinar, dok je prosečna zarada bez poreza i doprinosa (neto) iznosila 83.812 dinara.

Bruto i neto zarade u periodu januar–april 2023. godine, u odnosu na isti period prošle godine, nominalno su veće za 15,3%, a realno su manje za 0,4%.

² Autor priloga o inflaciji je Gordana Vukotić-Cotič.

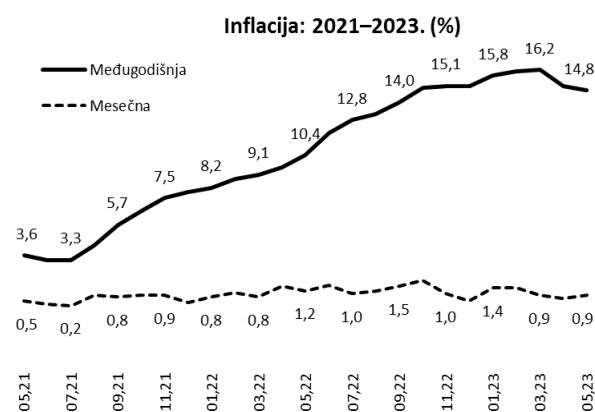
³ Reč je o *baznoj* inflaciji u najužem smislu, koja odražava dugoročnu tendenciju opšteg rasta cena jer ne sadrži rast nijedne kategorije cena koja je podložna velikim kratkoročnim oscilacijama usled šokova ponude i koja, otuda, ukazuje na intenzitet stalnih promena cena. *Bazna inflacija* u najužem smislu ne obuhvata rast cena: energije, prehrambenih proizvoda (hrane i bezalkoholnih pića), alkoholnih pića niti

U poređenju sa istim mesecom prethodne godine, prosečne bruto i neto zarade za april 2023. godine nominalno su veće za 14,8%, a realno su manje za 0,3%.

Medijalna neto zarada za april 2023. godine iznosila je 63.954 dinara, što znači da je 50% zaposlenih ostvarilo zaradu do navedenog iznosa.

5. Inflacija²

Inflacija je u maju 2023. povećana na mesečnom, a smanjena je na međugodišnjem nivou. U aprilu i maju 2023. registrovana je mesečna inflacija od 0,7% i 0,9%, te međugodišnja inflacija od 15,1% i 14,8%. Tako je u maju 2023. nastavljeno usporavanje međugodišnje inflacije koje je otpočelo tek prethodnog meseca.

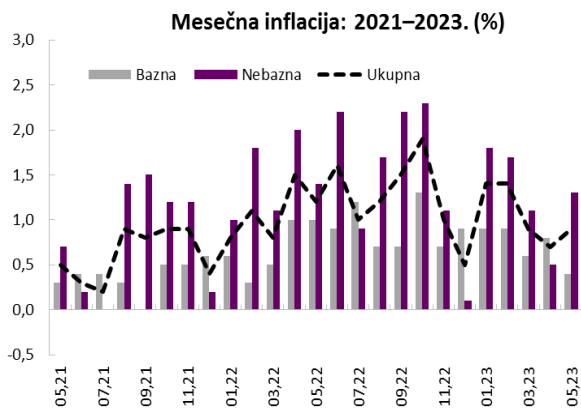

Mesečna inflacija je povećana u maju 2023. isključivo pod dejstvom privremenih faktora jer je, pri smanjenoj njenoj baznoj komponenti, povećana njena nebazna komponenta. Na mesečnom nivou u aprilu i maju 2023. zabeležena je bazna inflacija³ od 0,8% i 0,4%, te nebazna inflacija⁴ od 0,5% i 1,3%. Pritom je ubrzanje rasta cena prehrambenih proizvoda u maju 2023. bilo glavni uzročnik ubrzanja mesečne nebazne

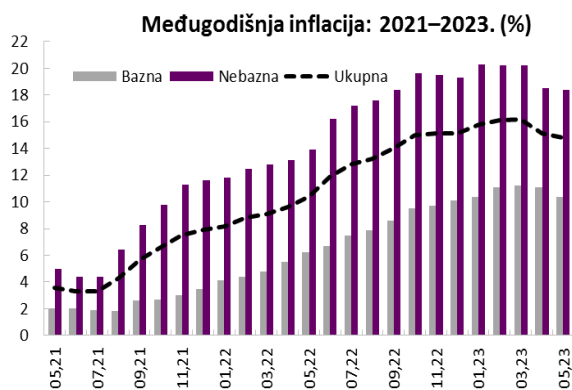
cigareta. Ona, stoga, obuhvata: 1. rast cena neprehrambenih proizvoda bez energije, alkoholnih pića i cigareta; i 2. rast cena usluga.

⁴ Reč je o *nebaznoj* inflaciji u najširem smislu, koja odražava kratkoročnu tendenciju opšteg rasta cena jer sadrži rast svih kategorija cena koje su podložne velikim kratkoročnim oscilacijama usled šokova ponude i koja, otuda, ukazuje na intenzitet *privremenih* promena cena. *Nebazna* inflacija u

inflacije u tom mesecu. Prehrambeni proizvodi su na mesečnom nivou poskupeli za 0,7% u aprilu, a za 1,4% u maju 2023.

Međugodišnja inflacija je, s druge strane, smanjena u maju 2023. pretežno pod dejstvom stalnih faktora jer je, pri minimalno smanjenoj njenoj nebaznoj komponenti, znatno smanjena njena bazna komponenta. Na međugodišnjem nivou u aprilu i maju 2023. registrovana je nebazna inflacija od 18,5% i 18,4%, te bazna inflacija od 11,1% i 10,4%. Istovremeno je usporenje rasta cena usluga bilo značajnije za usporenje međugodišnje inflacije u maju 2023. nego usporenje rasta cena industrijskih proizvoda bez hrane i energije. Usluge su na međugodišnjem nivou poskuplele za 10,6% u aprilu, a za 9,5% u maju 2023.

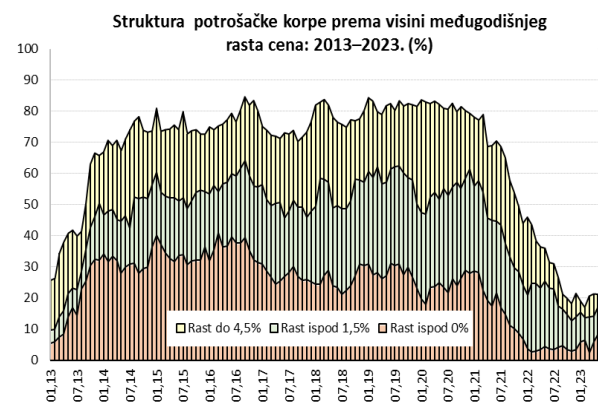

Opšti međugodišnji rast cena je usporen od 15,1% u aprilu na 14,8% u maju 2023. usled sledećih promena u potrošačkoj korpi:

najširem smislu obuhvata rast cena: 1. energije, 2. prehrambenih proizvoda (hrane i bezalkoholnih pića), i 3. alkoholnih pića i cigareta.

Prvo, u maju 2023. je povećano učešće stavki čiji je međugodišnji rast cena bio ispod donje granice cilja, a međugodišnji rast njihovih cena nije promenjen. Učešće ovih stavki je povećano za 2,74 procentna poena (od 14,23% u aprilu na 16,97% u maju 2023), a međugodišnji rast njihovih cena nije promenjen (izneo je 3,0% i u aprilu i u maju 2023).

Drugo, u maju 2023. je smanjeno učešće stavki čiji je međugodišnji rast cena bio u granicama cilja, a međugodišnji rast njihovih cena je ubrzan. Učešće ovih stavki je smanjeno za 2,80 procentnih poena (od 7,03% u aprilu na 4,23% u maju 2023), a međugodišnji rast njihovih cena je ubrzan za 0,2 procentna poena (od 3,0% u aprilu na 3,2% u maju 2023).

Napomena: Procentualne vrednosti potrošačke korpe u jedinicama ciljane inflacije koja je važila od januara 2013. do decembra 2016. (4,0% ± 1,5 p.p.) preračunate su u jedinice ciljane inflacije koja važi od januara 2017. (3,0% ± 1,5 p.p.).

Treće, u maju 2023. je povećano učešće stavki čiji je međugodišnji rast cena bio iznad gornje granice cilja, a međugodišnji rast njihovih cena je usporen. Učešće ovih stavki je povećano za 0,06 procentnih poena (od 78,74% u aprilu na 78,80% u maju 2023), a međugodišnji rast njihovih cena je usporen za 0,4 procentna poena (od 19,5% u aprilu na 19,1% u maju 2023).

Zaključak, jedino promene u prvoj grupi nisu uticale na smanjenje međugodišnje inflacije u maju u odnosu na april 2023⁵.

Međugodišnja inflacija je bila veća u Srbiji nego u Evropskoj uniji i u aprilu i u maju 2023, a manja u Srbiji nego u dve zemlje Evropske unije u aprilu te manja u Srbiji nego u samo jednoj zemlji Evropske unije u maju 2023. Međugodišnja inflacija je, prema konceptu harmonizovanog indeksa potrošačkih cena⁶, iznela 14,8% u aprilu i 14,5% u maju 2023. u Srbiji – a 8,1% u aprilu i 7,1% u maju 2023. u Evropskoj uniji.

U aprilu 2023. dve zemlje Evropske unije imale su veću međugodišnju inflaciju od Srbije, a sledećeg meseca je samo jedna zemlja Evropske unije imala veću međugodišnju inflaciju od Srbije⁷. U prvom slučaju reč je o Letoniji (15,0%) i Mađarskoj (24,5%), a u drugom slučaju samo o Mađarskoj (21,9%).

---

⁵ Opšti međugodišnji indeksi cena za april i maj 2023. od 115,1 i 114,8 mogu da se rastave na sledeće činioce:
 $115,1 = 0,1423 \times 97,0 + 0,0703 \times 103,0 + 0,7874 \times 119,5$
 $= 13,8 + 7,2 + 94,1$
 $114,8 = 0,1697 \times 97,0 + 0,0423 \times 103,2 + 0,7880 \times 119,1$
 $= 16,5 + 4,4 + 93,9$

⁶ Poređenje inflacije u Evropskoj uniji zasniva se na jedinstvenom konceptu: harmonizovanom indeksu potrošačkih cena. Zato se za Srbiju – umesto nacionalnog koncepta: indeksa potrošačkih cena – u obzir mora uzeti harmonizovani indeks potrošačkih cena, koji Republički zavod za statistiku eksperimentalno obračunava od januara 2013.

⁷ Podaci su preuzeti sa sajta Evrostata.

AKTUELNOSTI U EKONOMSKOJ POLITICI

Srbija je prošlog meseca izabrana za domaćina specijalizovane međunarodne izložbe Expo 2027. Veoma bitna vest za Srbiju. Događaj će imati sveobuhvatne ekonomske posledice, ne samo u domenu neposrednih pozitivnih efekata organizacije ovog događaja koji će trajati od 15. maja do 15. avgusta 2027, već i za širok krug stejkholdera koji učestvuju u realizaciji, onome što će prethoditi događaju u smislu angažovanja građevinske operative, i onoga što će ostati kao nasleđe izložbe.

Nije lako u ovom trenutku tačno utvrditi i kvantifikovati očekivane ekonomske efekte, jer su rezultati izložbenog poslovanja, osim onih neposrednih, po pravilu, teško merljivi i slabo vidljivi. Opet, nema spora da je njihov multiplikovani uticaj izuzetno pozitivan, a upravo je to efekat koji će Srbija najviše dobiti ovom organizacijom.

Efekte organizacije ovakve manifestacije se definišu kao socio-ekonomske promene koje nastaju kao rezultat aktivnosti u oblasti izložbene industrije. Međutim, pozitivni efekti ne nastaju isključivo pod uticajem aktivnosti koje će se odvijati pod krovom izložbe, već izvire i iz drugih vidova potrošnje koje dotiču druge industrije, a koje se direktno ili indirektno nalaze u relaciji sa izložbom. Stoga, ekonomske efekte treba posmatrati šire, kao aktivnosti koje potiču i iz sektora kao što su: građevinarstvo, transport, turizam, ugostiteljstvo, maloprodaja i veleprodaja, usluge izgradnje i opremanja štandova, špedicija i skladištenje robe, oglašavanje i komunikacija i slično.

Najšire posmatrano, ekonomske efekte možemo rasčlaniti na: direktne, indirektno i indukovane.

Direktni efekti nastaju kao rezultat neposrednog obavljanja aktivnosti i delatnosti u cilju realizacije ove izložbe. Predstavljeni programi, inicijative i događaji će privući međunarodne i domaće posetioce. Zato se ovde misli na:

- rast prihoda od prodaje robe i usluga (izdavanje prostora, prihodi koji se generišu od strane organizatora, izlagača i posetilaca, prodaju robe i usluga koje su predmet ponude u paviljonima i izložbenom prostoru i svi ostali prihodi generisani u sklopu održavanja ovakvog događaja);
- generisanje nove dodate vrednosti;
- nove fiskalne prihode; i
- veću zaposlenost.

Indirektni efekti se generišu u okviru podržavajućih delatnosti i ova kategorija podrazumeva ekonomske promene koje će nastati kao posledica potrošnje u drugim povezanim industrijama. Drugim rečima, inicijalna potrošnja tokom održavanja EXPO-a, obezbediće i direktne prihode za ugostiteljske objekte, turistički sektor, aerodrom i nacionalnu avio-kompaniju Er Srbiju, špeditere i transportne kompanije, telekomunikacioni sektor, rekreativne i turističke lokalitete i sl. Ova kategorija uticaja obuhvata naknadnu ekonomsku potrošnju robe i usluga lokalnih dobavljača koja nastaje upravo kao posledica inicijalne aktivnosti izložbe.

Indukovani efekti podrazumevaju promene u ekonomskoj aktivnosti koje nastaju direktno ili indirektno kao rezultat potrošnje učesnika na izložbi, a koje u širem kontekstu deluju na lokalnu i nacionalnu ekonomiju. U tom smislu, učesnici EXPO-a će svoje prihode trošiti u lokalnoj zajednici na nepovezane robe i usluge, kao što su: hrana, prevoz, rentiranje i stanovanje i realizovanje brojnih drugih potreba. Indukovani

ekonomski uticaji, zapravo, predstavljaju ponovnu potrošnju prihoda generisanih po osnovu održavanja same izložbe. To su multiplikovani efekti potrošnje učesnika izložbe na ekonomiju cele zemlje. Ovi efekti, zapravo, nastaju kao posledica sukcesivnih krugova potrošnje, i oni sa svakim novim krugom imaju tendenciju slabljenja. U literaturi se indukovani efekti nazivaju još i “kejnzijanski multiplikativni efekti potrošnje”.

Očekuje se da će specijalizovanu međunarodnu izložbu EXPO 2027 posetiti preko tri miliona ljudi, iz 120 zemalja. Procena je da će ukupni ekonomski efekti premašiti milijardu evra.

Povrh toga, dobro je da će se samo manji deo izložbenog prostora i paviljona nakon završetka manifestacije prenamenovati. Ostatak će postati moderniji izložbeni prostor Beogradskog sajma koji se preseliti na lokaciju organizovanja ove izložbe. U tome leži bitna ekonomska opravdanost izgradnje velikih kapaciteta koji bi nakon okončanja EXPO-a verovatno ostali bez dovoljnog broja korisnika⁸. Istovremeno, oslobođeni prostor na kome je do sada bio lociran Beogradski sajam koristiće se za druge stambeno-komercijalne sadržaje.

---

⁸ Ova činjenica je važna, jer je na primer EXPO 2017 koji je održan u Astani, Kazakstan finansirao sa 2,1 milijardu dolara, dok se ukupan realizovani prihod tokom manifestacije procenjen na 900 miliona dolara. Otvoreno je 55 hiljada radnih mesta, a izložbu su posetili predstavnici iz 115 zemalja. Izgrađeno je 14 paviljona, ogromna sfera, brojne zgrade i objekti. Sada su paviljoni skoro prazni, sa vrlo malo turista koji tu zalaze samo da bi napravili dobar selfi. Istovremeno, kao nasleđe izložbe, koriste se železnička stanica, novi aerodromski terminal i putna infrastruktura.

ANALIZA 1

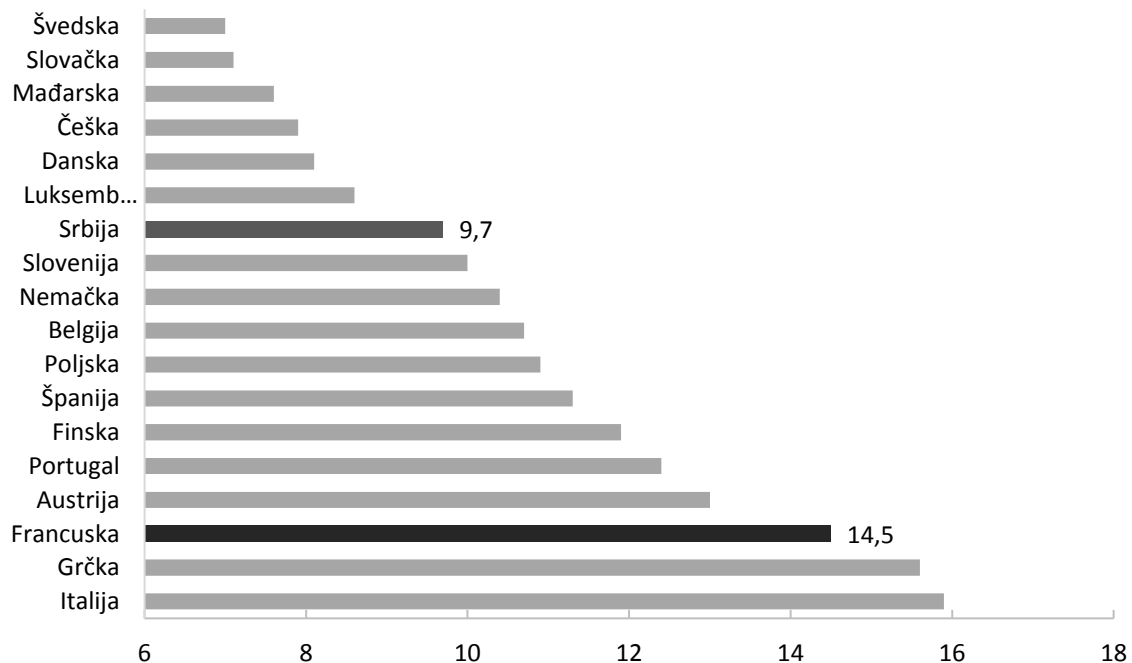
REFORMA PENZIJSKOG SISTEMA U FRANCUSKOJ

Pripremio: Ivan Nikolić

Reforma penzijskog sistema nikada nije laka. Teško se sprovodi jer promene imaju dugoročne posledice. Politički je visoko rizična, jer kratkoročno obara rejting. Po pravilu je iznuđena i izvodi se u nepovoljnim okolnostima - vremenskom i finansijskom tesnacu. Traži poverenje i odricanje aktuelnih penzionera. Primera radi, da je izostala odgovornost, ozbiljnost i razumevanje penzionera tokom sprovođenja fiskalnih reformi 2014. Srbija se ne bi izvukla iz finansijskog kolapsa. Glavni uzrok penzione „krize“ u većini evropskih zemalja je neuspešno prilagođavanje različitim dugoročnim trendovima: produžetku životnog veka, padu nataliteta i ranijem odlasku u penziju.

Protetkih meseci u Francuskoj se masovno protestovalo protiv planiranih reformi. Posebno, protiv povećanja starosne granice za odlazak u penziju sa 62 na 64 godine iako spoljnim posmatračima ovo ne izgleda kao naročito bolna reforma, jer su neke zemlje OECD-a na putu da podignu (ili su već podigle) starosnu granicu za penziju preko 65 godina. Prethodni pokušaj reforme u Francuskoj odigrao se 2019. kada je predlagan jedinstveni sistem koji objedinjuje paralelne penzijske šeme i pravila koja se primenjuju na različite sektore i profesionalne grupe. Predlog je propao nakon masovnih protesta i pojave pandemije.

Javni rashodi za penzije, % BDP-a u 2021. godini (ili raspoloživi podatak)

Izvor: data.oecd.org; za Srbiju Ministarstvo finansija

Cilj aktuelne penzijske reforme je manje ambiciozan. U fokusu je neutralisanje visokog deficita u penzionom sistemu do 2030. godine. U tom smislu predložena su sledeća rešenja:

- Minimalna zakonska starosna granica za penzionisanje povećava se sa 62 godine na 64 godine do 2030. godine (uz posebna pravila koja će omogućiti onima koji su počeli da rade u ranoj mladosti, da se ipak penzionišu i nešto ranije);
- Prethodno usvojeno povećanje potrebne granice za punu starosnu penziju od 43 godine staža osiguranja stupa na snagu 2027. umesto 2035. godine;
- Uvećava se minimalni nivo doprinosa;
- Već od septembra 2023. ukidaju se sve beneficije i posebni režimi koji su važili za radnike u velikim, strateškim sistemima (struja, gas, metro, centralna banka, notarske službenike, itd).

Francuska je sa javnim rashodima za penzije od oko 14,5% BDP-a, nakon Italije (15,9%) i Grčke (15,6%), trećerangirana zemlja OECD-a po visini izdvajanja. Istovremeno, na osnovu projekcija francuskog fiskalnog saveta, rashodi za penzije će se povećati u narednoj deceniji za 0,5% do 1% BDP-a, u zavisnosti od rasta produktivnosti.

Veliki deo opravdanja za reformu potiče iz deficita penzijskog sistema. Penzije u Francuskoj su dobrim delom uslovljene budžetskim transferima penzijskom fondu odnosno visionom doprinosa. Čak i u scenariju da država pokriva potrošnju posebnih šema, uključujući i državne službenike, i pod pretpostavkama značajnijeg dugoročnog rasta BDP-a, deficiti u fondu se ne smanjuju. Bez reforme usledila bi njihova dalja akumulacija i veći javni dug.

Zanimljivo, dosadašnja diskusija u javnosti na ovu temu apstrahovala je problem međugeneracijske solidarnosti. Umesto toga, fokus je bio kratkoročniji, na pronalaženju novih izvora za popunjavanje deficita. Predložena rešenja uključivala su veće poreze na bogatstvo, dividende ili za grupe sa višim prihodima uopšteno, kao i nametanje viših doprinosa. Međutim, aktuelna stopa obaveznog doprinosa za penzijsko-invalidsko osiguranje u Francuskoj je već visoka i iznosi skoro 28% zarade na nivou prosečne plate, u poređenju sa prosekom OECD-a od oko 18%⁹. Pritom, socijalni izdaci i ukupni poreski klin (tj. mera ukupnog poreskog opterećenja rada) u Francuskoj su godinama unazad najveći u zemljama OECD-a; čak 47% u 2022. spram proseka OECD-a koji iznosi oko 35%.

Razumljivo je da su ljudi vezani za sadašnji penzioni sistem. Za razliku od većine drugih zemalja Francuzi stariji od 65 godina imaju tek nešto niži prosečan raspoloživi prihod od ostatka stanovništva. Štaviše, relativne stope siromaštva u starosti su među najnižim u Evropi. Prethodne projekcije su ukazivale da će se relativni prihod starijih ljudi spustiti na nivo koji je za oko 10% ispod proseka stanovništva 2050. godine. Stoga, usklađivanje sa sadašnjim prosekom OECD-a znači i sužavanje prostora za dalje uštede.

Vlada se zato opredelila za povećanje efektivne starosne granice za odlazak u penziju, a ne za povećanje doprinosa i poreza ili smanjenje penzijskih davanja. Prosečna starost napuštanja tržišta rada u Francuskoj je među najnižima u zemljama OECD-a, oko 2,5 godine ispod proseka OECD-a i 1,6 godina ispod proseka EU. Stopa zaposlenosti onih od 55-59 godina starosti sada je 75%, što je iznad proseka OECD-a od 70%, ali onda naglo opada. Između 60 i 64 godine, samo 32% lica je zaposleno, u poređenju sa 52% u OECD-u (podataka za 2021. god). Za mnoge starije radnike radno iskustvo u tom dobu je svakako traumatično, uz čestu diskriminaciju i visoku stopu dugotrajne nezaposlenosti.

---

⁹ Stopa doprinosa za penzijsko-invalidsko osiguranje u Srbiji je 24%, izbor: Republički fond za penzijsko i invalidsko osiguranje, <http://www.pio.rs/sr/osnovice-za-uplatu-doprinosa>

Povrh toga, povećanje starosne granice za odlazak u penziju mnogi smatraju nepravednim. Razlog leži u dizajnu francuskog penzijskog sistema, koji ima dvostruki uslov za ostvarenje pune penzije: godine starosti i staža doprinosa. Samo lica sa punim stažom osiguranja (trenutno oko 42 godine) mogu se penzionisati sa 62 godine. Ostali moraju da čekaju 67. godinu života, kada se penzija više ne smanjuje aktuarski za osobe sa nepotpunim stažom doprinosa.

Za ljude koji su kasnije počeli da rade, na primer, zbog višeg obrazovanja, usvojene reforme imaju malo efekta, jer se ionako kasnije penzionišu. Ipak, oni koji su počeli da rade mladi i koji bi dostigli puni staž osiguranja, oni će sada raditi duže. Nažalost, ovoj grupi se pripisuju i znatno teži uslovi rada, što implicira da je i po tom osnovu ona i u lošijem zdravstvenom položaju. Još su ranjiviji i podložniji riziku siromaštva u starosti ljudi sa češćim prekidima radnog staža, a koji ne dostižu potrebne godine života za penzionisanje.

Nesaglasje je postojalo i po pitanju da li će i u kojoj meri predložene promene otežati položaj žena. Naime, reforma povećava minimalnu penziju za lica kojima su doprinosi uplaćivani (koja je proporcionalna u zavisnosti od dužine staža doprinosa); većina primalaca su zaista žene. Ali povećanje starosne granice za odlazak u penziju takođe znači da će neke žene, koje su ostvarile priznavanje u staž vremena provedenog van radnog odnosa za vreme trudnoće i porođaja, morati da čekaju do 64. godine, iako već imale potrebne godine doprinosa. U tom smislu će, u proseku, uticaj reforme na efektivnu starosnu granicu za odlazak u penziju biti restriktivniji za žene nego za muškarce.

Sve prethodno pokazuje koliko je teško zadovoljiti kriterijum „pravičnosti“ kada se menja kompleksan penzijski sistem. Da li je dovoljno samo primeniti uslov staža doprinosa i omogućiti odlazak u penziju bez obzira na godine kada se uslov ispuni? Dilema je da će lica koja su ranije započela karijeru i u potpunosti uplatila doprinose imati višu stopu mortaliteta. Ili se i za njih može očekivati da će živeti duže u penziji, čak i kada se uzmu u obzir socio-ekonomske razlike u očekivanom životnom veku. Recimo, ako uzmemo dve osobe sa punim radnim stažom, jednu od 20 do 63 godine, a drugu od 22 do 65 godina, nije jasno zašto bi trebalo da imaju isti nivo penzije jer će prvi koristiti penziju dve godine duže. Aktuari bi tvrdili da bi trebalo da postoji aktuarsko prilagođavanje koje bi smanjilo relativnu penziju prvih za oko 8%. Drugi aspekt pravičnosti odnosi se na ljude koji kasnije ulaze na tržište rada zbog učešća u visokom obrazovanju. Možemo li tvrditi da su svi oni u boljem stanju od ostalih pa stoga je pravičnije da rade duže? Prednost zasnivanja penzijske formule i uslova podobnosti samo na osnovu staža doprinosa, bez obzira na starosnu granicu za penzionisanje, stoga nije očigledna, ali posedovanje oba kriterijuma, kao što to čini Francuska, uvodi veću složenost.